

Tekstikeskeinen ranskalainen poststrukturalismi

Niilo Kauppi: Radicalism in French Culture. A Sociology of French Theory in the 1960s. Ashgate, Farnham 2010. 154 s. ISBN 978-1-4094-0783-6

Strasbourg'n Tieteellisen tutkimuksen kansallisessa keskuksessa työskentelevä tutkimusjohtaja Niilo Kauppi tarkastelee uudessa kirjassaan ranskalaisen poststrukturalistisen radikalismien lähtökohtia, ilmenemismuotoja ja seurauksia. Kirja on mielenkiintoinen, hyvin kirjoitettu ja jouhevasti etenevä kokonaisuus, jossa yhdistyvät liikehistoriikki ja poststrukturalismin ”kristevalaisderridalaisen” haaran tekstiorientoitunut teoria. Kyse on varsin koherentista esityksestä, joka muuttaman – kirjoittajan mukaan – keskeisen henkilön kautta pystyy esittelemään varsin paljon ranskalaisen 1960-luvun liikehdinnän akateemisesta puolesta.

Alussa Kauppi paneutuu poststrukturalistisen liikkeen muodostumiseen. Tämän jälkeen kirjassa vuorottelevat liikkeen kehityksestä kertovat osiot ja sen teorioiden ja käsitteiden esittely. Vaikka tällainen dialoginen juonirakenne ensimmäisen kahden luvun aikana tuntuukin sekavalta, toimii se lopulta hyvin kytkien ajattelun ja liikkeen, teorian ja käytännön kronologisesti jäsennettyinä toisiinsa.

Kirjan keskiössä on *Tel Quel*-lehti. Tämän Philippe Sollersin ja Jean-Edern Hallierin vuonna 1960 perustaman kirjallisuusalan aikakauslehden ympärille muodostui liike,

joka edustajista puhuttiin ”telqueliaaneina” (englanniksi ”telquelians”). Liikkeeseen kuului 1960-luvulla monia tunnettuja akateemisia ja poliittisia hahmoja, kuten Louis Aragon, Bernard-Henri Lévy ja Julia Kristeva. Lehden ja liikkeen liepeillä liikkuiivat myös esimerkiksi Roland Barthes, Gilles Deleuze, Derrida ja Michel Foucault. Telqueliaanit viittasivat kirjoituksissaan usein Louis Althusseriin ja Jacques Lacaniin. Kirjallisina innoittajina toimivat Georges Bataille ja Antonin Artaud. Yleisemmin taiteellisesti he olivat kiinnostuneita surrealisteista ja muista avantgarde-liikkeistä. Lisäksi on merkittävää, että lehdellä ja sen toimituskunnalla oli 1960-luvun puolivälin molemmin puolin läheiset suhteet Ranskan kommunistiseen puolueeseen.

Telqueliaanien epistemologiset lähtökohdat olivat Lévi-Straussin strukturalismissa. Tätä valintaa edesauttoi pesäeron tekeminen fenomenologeihin ja eksistentiaalisteihin, erityisesti Jean-Paul Sartreen. Telqueliaanit olivat kuitenkin käänteen tekevässä roolissa strukturalismin murroksessa kohti poststrukturalismia. Kristevan tuodessa Mihail Bahtinin postformalistisen kielitieteen osaksi liikkeen eetosta, suoritettiin teoreettinen isänmurha ja käännyttiin tietoisesti Lévi-Straussin uni-

versaalien rakenteen ideasta kohti rakenteen takana piileviä semiologiaisia monimutkaisuuksia. Tämä siitähän huolimatta, että strukturalistinen buumi oli Ranskan yhteiskunta- ja humanistisissa tieteissä tuolloin kukkeimmillaan. Koko 1960-luvun *Tel Quel*in linjat olivat tosin olleet jo ”perinteistä strukturalismia” marxilaisempia. Kristevan myötä selkeäksi missioksi tuli rakenteiden taustalla olevien ideologisten kielen prosessien paljastaminen ja oven avaaminen vallankumoukselliselle, porvarillisen kielen binarismeja pakenevalle ”poettiselle kielelle”.

Kauppi nostaa teoksessa muita ylemmäs jalustalle kaksi keskeistä teoreetikkoa: Bulgariasta vuonna 1966 Ranskaan muuttaneen ja vuonna 1968 *Tel Quel*in ensi kertaa kirjoittaneen Kristevan (s. 1941) sekä lehteen usein kirjoittaneen ja liikkeeseen paljon vaikuttaneen Derridan (1930–2004). Kristevan roolia ja ajattelua läpikäydessä Kauppi viittaa tiheään Bahtinin kielitieteeseen, joskaan mistään kattavasta ja systemaattisesta Bahtin-kuvauksesta tässä ei voidakaan puhua.

Kirjoittaja esittelee yksityiskohdaisesti Kristevan mukaantulon liikkeeseen ja roolin sen myöhemmissä vaiheissa. Paljon huomiota saavat myös tämän kirjallisuus-, kielijä ja yhteiskuntatieteitä yhdistele-

vät uraa uurtavat lähestymistavat ja käsitteet. Viimeksi mainituista keskeisimpiä *Tel Quelin* kannalta ovat ideologeme, materialismi ja niin sanottu nollalooginen subjekti (zerological subject). Kristeva käsitteellisti ideologemen telqueliaanien – Kaupin mukaan varsin epämääräisesti – teoretisoiman ideologian perusyksiköksi. Ideologeme on intertekstuaalisuuden (myös Bahtinilta johdettu termi) yksi funktio. Se on tekstin rakenteen eri tasoilla eri tavoin materialisoitua historiallissosiaalinen yhteys. Materialismi käsitteenä oli kielitieteellinen sovelus Marxilta ja tarkoitti Kristevan ja telqueliaanien käytössä ennen kaikkea merkkien konkreettisuutta tekstissä, mutta myös ruumiillisuutta ja tuotanto(-olo)suhteita. Nollalooginen subjekti viittaa poettisen kielen ideaalijohdettuun, joka on avoin määrittelyille ja muutoksille, eikä ennalta määrätty, kuten porvarillisen kielen subjekti.

Kristevan keskeinen lähestymistapa on semanalyysi. Se on merkityksiä tuottavien prosessuaalisten ja dynaamisten käytäntöjen analyysia kielen materiaalisuus huomioiden: miten sosiaalista todellisuutta heijastavat merkitysajat materiaalisoituvat ja ilmaantuvat kirjaimina ja tekstinä. Yksi semanalyysin ulottuvuus on semioottisten käytäntöjen lähestyminen paragrammaattisina. Semanalyysi tarkastelee merkitysjärjestelmään liittyviä vastaamattomuuksia, monimerkityksisyyttä ja pluralistista logiikkaa. Vastakohtana on ideologisporvarillinen binaari logiikka. Semanalyysi purkaa tätä perinteistä logiikkaa ollen avain kielellisesti välittyvään emansipaatioon. Tähän liittyi nouveau roman -tyylilajille ominainen telqueliaanien poettinen kirjoittaminen, joka tavoitteli bataillelaista jatkuvaa transgres-

siota. Normaalin tai ideologian rajapinta on tehtävä näkyväksi uudelleen ja uudelleen konventioiden ja koodistojen ylityksillä. Se on vallankumouksellisen muutoksen edellytys.

Yllä olevan valossa ei liene syytä ihmetellä, miksi telqueliaanit – Sollers etunenässä – ihastuivat niin syvästi Derridan dekonstruktion teoriaan. Dekonstruktion keskiössä oleva ajatus kieleen kiinnittyvien vakiintuneiden tapojen tunnistamisesta ja niiden enemmän tai vähemmän tietoisesta muuttamisesta kiehtoivat telqueliaaneja. Heitä houkutteli sekin, että Derridan dekonstruktio nostaa kielen jalustalle: eikielellisiä viittauksia ei ole kielessä, eikä täten elämän muillakaan osaluueella. Inspiroiva oli myös Derridan ”ero” (différance). Se viittaa toisiin, näkymättömiin mutta näkyvien kanssa yhtäläisen perustavanlaatuisiin merkityksiin, joita merkillä on. Täten se viittaa juuri siihen kompleksiseen merkin ja merkityksen materiaalisuuteen, jota telqueliaanit korostivat, ja johon vallankumouksellisen kielen tuli perustua.

Kauppia voi teoksen alkuosassa syyttää tietynlaisesta kritiikkömyydestä. Hän nostaa yhden liikkeen ja sen intellektuellit 60-luvun liikehännän kärkeen ilman tarkkaa perustelua. Kirjan myyvä nimi antaa olettaa laajemman toimijoiden ja liikkeiden kattavuuden kuin vain tietyn poststrukturalistisen haaran. Ranskalainen teoria – jos sellaisesta yksikössä halutaan puhua, ja jos kirjan nimi otetaan vakavasti – näyttyy kapeammalta ja koherentimmalta kuin on. Kritiikkömyyttä korostaa sekin, että alkuosassa lainaukset toimijoiden kirjoista eivät ole tieteellisiä, vaan korostavat heidän intellektuellistatustaan. Kritiikkömyys kuitenkin korjaan-

tuu kirjan jatkuessa: vaikka Kauppi pitää Kristevaa, Derridaa ja Sollersia kiistatta keskeisinä ajattelijoina liikkeelle, hän suhtautuu heidän teorioihinsa ja käsitteisiinsä kriittisesti. Esiin nostetaan esimerkiksi ideologian käsitteen epämääräisyys ja -systemaattisuus. Kauppi nostaa myös esiin sen ideologian ongelmallisuuden, josta esimerkiksi Foucault monia 1960-luvun marxilaisia teoreetikoita kritisoi: näkökulmaan sisältyvä oletus, että on olemassa olemuksellisesti väärä ideologinen tietoisuus ja oikea materialistis-dialektinen tietoisuus. Tämä taas johtaa helposti käsitteen luhistumiseen. Kaikesta tulee ideologista.

Kauppi tuntee alansa hyvin. Monin paikoin lukeneisuuden tulosten seuraaminen vaatii lukijalta paljon taustatietoa ranskalaisen ajattelun ja liikehännän historiasta. Osin tekstin seuraaminen lienee vaikeaa etabloituneemmallekin lukijalle. Kirja ei esittele käsitteitä tai teoreetikoita ja näiden ajatuksia niin systemaattisesti ja johdonmukaisesti kuin esimerkiksi oppikirjoissa on tapana. Sen sijaan käsitteet pulpahtelevat esiin siellä täällä, ja dynämääritystä joutuu etsimään teoriaosuuksista, toisinaan rivien välistäkin. Useita käsitteitä (esimerkiksi ideologeme) Kauppi käyttää jo pitkään ennen kuin niiden varsinainen määrittely tulee.

Paikoittain hankalasta jäsennyksestään huolimatta kirja on kokonaisvaltainen mutta samalla yksityiskohtainenkin esitys ranskalaisesta poststrukturalismista ja sen historiasta. Se avaa kiintoisan näkökulman Suomessa turhan vähän tunnettuun lehteen ja liikkeeseen.

Miika Pyykkönen